

Варшава, 21.11.2014

Казахстан дезінформував держави ООН під час розгляду Універсального періодичного огляду

В рамках Універсального періодичного огляду держави ООН вказали Казахстану на невиконання попередніх рекомендацій, а також на погіршення ситуації в сферах свободи слова, зібрань і віросповідання. Проте представники Казахстану заперечують дані зауваження і продовжують стверджувати, що законодавство країни і політика влади повністю відповідають зобов'язанням Казахстану і міжнародним договорам з прав людини. Відсутність реакції на рекомендації держав ООН і відкрита дезінформація міжнародних інституцій можуть бути розцінені як демонстрація Казахстаном неповаги до міжнародних механізмів із захисту прав людини.

30.10.2014 в рамках 20-ї сесії Універсального періодичного огляду¹ (УПО) було проведено засідання, присвячене правам людини в Казахстані. Попередній УПО по Казахстану був проведений у лютому 2010 року. Представники багатьох держав, в тому числі Чехії, Фінляндії, Нідерландів і Норвегії, вказали на те, що **Казахстан не виконав багато важливих рекомендацій, прийнятих в рамках попереднього УПО**². Нижче наведено проблеми з дотриманням прав людини в Казахстані, на які вказували делегати різних країн.

1. Порухення права на свободу мирних зібрань та об'єднань

Про ці порушення заявили Чехія, Коста-Ріка, Естонія, Фінляндія, Німеччина, Японія, Норвегія, Словенія, Швеція, Швейцарія, Великобританія, США, Бельгія та ін. Представник Генеральної прокуратури Казахстану Канат Сейтгапаров зазначив, що державні органи «значно м'якше» оцінюють дії учасників зборів, ніж це прописано в законі. Він заявив, що прийнятий в 1995 році закон про мирні зібрання є в окремих моментах застарілим, однак Казахстан «неодноразово підкреслював» необхідність його вдосконалення.

Слід зазначити, що казахстанське законодавство забороняє неформальні об'єднання і розглядає як кримінальний злочин факт організації та участі в незаконних зборах. Суворі регламентація та законодавчі обмеження унеможливають спонтанні акції. Активістів і організаторів акцій протесту часто затримують, арештовують і штрафують навіть за участь у невеликих або одиночних пікетах. Наприклад, у березні 2014 року в Астані поліція жорстоко розігнала мітинг проти примусового виселення мешканців з їхніх квартир і завантажила в поліцейський автобус кілька десятків жінок і дітей, які брали участь у мітингу³.

2. Порухення свободи віросповідання

На надмірне обмеження свободи віросповідання, особливо у випадку з «нетрадиційними» релігійними об'єднаннями, вказали Естонія, Німеччина, Ірландія, Італія, Нідерланди,

¹ УПО (Universal Periodic Review) - це механізм огляду виконання прав людини в рамках Ради ООН з прав людини. Раз на чотири роки кожна держава представляє національний звіт про вжиті заходи щодо поліпшення прав людини, після чого інші держави роблять зауваження, дають рекомендації і ставлять запитання. Три держави, обрані шляхом жеребкування, готують остаточний пакет рекомендацій для держави, що розглядається: <http://www.ohchr.org/RU/HRBodies/UPR/Pages/BasicFacts.aspx>

² <http://webtv.un.org/meetings-events/human-rights-council/watch/kazakhstan-20th-session-of-universal-periodic-review/3866878627001> ; <http://www.upr-info.org/en/review/Kazakhstan>

³ <https://www.youtube.com/watch?v=Jpe7GGIErhE>

Великобританія, США, Канада, Мексика та ін. Представник Казахстану Марат Азілханов відповів, що держава «не втручається в діяльність релігійних об'єднань», в тому числі щодо їх реєстрації, а також «не поділяє громади на традиційні та нетрадиційні». Проте в грудні 2012 року президент Казахстану у своєму посланні до народу зазначав, що «необхідно жорстко присікати діяльність нетрадиційних сект і сумнівних псевдорелігійних течій»⁴.

Закон про релігійну діяльність встановив обов'язкову реєстрацію релігійного об'єднання і місіонерів, жорсткий порядок реєстрації, статус релігійних об'єднань, ввів обов'язкову перевірку усієї релігійної літератури, підвищив штрафи за порушення релігійного законодавства. На практиці саме «нетрадиційні» релігійні об'єднання не пройшли перереєстрацію, оскільки їм складніше відповідати жорстким вимогам законодавства. Послідовників малочисельних релігійних груп регулярно арештовують та штрафують⁵.

3. Застосування тортур та жорстокого поводження

Необхідність вирішення **проблеми тортур** в Казахстані відзначили *Франція, Німеччина, Італія, Ліхтенштейн, Чорногорія, Великобританія, Уругвай та ін.* Представник казахстанської прокуратури Канат Сейтгапаров з цього приводу заявив, що в Казахстані запроваджений національний превентивний механізм, підкресливши: «*Безумовно, дані, отримані із застосуванням тортур, не визнаються доказами і не мають юридичної сили.*»

Проте насправді суди в Казахстані часто ігнорують заяви підсудних про тортури, як це зробили суди всіх інстанцій по відношенню до засуджених нафтовиків Жанаозена. Крім того, процедура Національного превентивного механізму не є достатньо ефективною і зберігає значну державну централізацію. Учасники превентивного механізму занадто залежні від рішень і дій омбудсмена. Представники *Німеччини і Великобританії* рекомендували Казахстану забезпечити незалежність інституту омбудсмена.

Кількість відкритих кримінальних справ за фактом тортур у десятки разів менша, ніж кількість заяв про катування. Тюремні терміни тих, хто засуджений за тортури, порівняно невеликі⁶. Протягом останніх років в Казахстані значно зросла кількість випадків, коли в'язні завдавали собі фізичного каліцтва, протестуючи проти жорстоких тюремних умов і знущань. 21.10.2014 казахстанський суд відмовився виконати рішення Комітету ООН проти тортур щодо жертви тортур Олега Євлоєва⁷.

При цьому керівник казахстанського офісу омбудсмена В'ячеслав Калюжний заявив: «*Вважаємо, що Казахстан повною мірою виконав рекомендації УПО і створив ефективний і незалежний механізм у боротьбі проти тортур.*»

4. Обмеження свободи слова, незалежності медіа, безпеки журналістів і правозахисників

На цю проблему вказали делегати *Чехії, Коста-Ріки, США, Великобританії, Італії, Франції та ін.* Представник *Швеції* рекомендував Казахстану **припинити закриття і блокування опозиційних ЗМІ та інтернет-ресурсів**, а *Австрія* **закликала негайно звільнити від примусового психіатричного лікування адвоката Зінаїду Мухортову**⁸. Представники казахстанської делегації відзначили, що за інформаційним простором ведеться спостереження і «*в разі поширення в ЗМІ*

---

⁴ http://www.akorda.kz/ru/page/page_poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-lidera-natsii-nursultana-nazarbaeva-narodu-kazakhstana

⁵ http://www.forum18.org/archive.php?article_id=1939

⁶ У 2013 році було засуджено 31 особу, з них 3 особи отримали покарання до 1 року позбавлення волі, 22 особи - від 1 року до 3 років, 5 осіб - від 3 до 5 років, 1 особа - штраф - http://www.bureau.kz/data.php?n_id=6911&l=ru

⁷ http://www.bureau.kz/data.php?n_id=7570&l=ru

⁸ <http://en.odfoundation.eu/a/4323,punitive-psychiatry-in-kazakhstan-human-rights-activist-zinaida-mukhortova-forcibly-placed-in-lunatic-asylum-for-the-fourth-time>

інформації, що порушує казахстанське законодавство, уповноважений орган звертається до суду для прийняття відповідних рішень».

За останні роки казахстанська влада ще більше посилила контроль над інформаційним простором і громадською думкою. Механізм закриття чи призупинення випуску «неугодних» ЗМІ реалізується за допомогою судових розглядів, які мають формальний характер і проходять за однією схемою з грубими порушеннями принципів справедливого суду.

У 2012 році казахстанські суди заборонили діяльність 34-х найвпливовіших незалежних ЗМІ на підставі політично мотивованого вироку опозиціонеру Володимирі Козлову. ЗМІ звинуватили в «розпалюванні соціальної ворожнечі». Деякий час по тому влада почала призупиняти випуски менших за накладом недержавних ЗМІ за незначні технічні порушення⁹. Крім того, 23.04.2014 президент підписав зміни до закону «Про зв'язок», які дозволяють прокурору без суду призупиняти роботу соціальних мереж та Інтернет-ресурсів, якщо ті використовуються в «злочинних цілях», таких як порушення законодавства про вибори, заклики до незаконних масових акцій протесту і т.п.¹⁰.

5. Посилення тиску на права людини в новому кримінальному законодавстві

Нове кримінальне законодавство було розкритиковане представниками *Португалії, Чехії, Бразилії та ін.* Зокрема:

- *Великобританія* вказала на необхідність **перерозподілу позицій захисника і прокурора** в Кримінально-процесуальному кодексі. Казахстанські юристи відзначають, що прокурори мають широкі повноваження на тлі обмеження прав адвокатів.
- *Чехія* рекомендувала переглянути **ст. 400 і 403 нового Кримінального кодексу**, які можуть бути використані для обмеження свободи слова і зборів. Зокрема, ст. 400 в новій редакції передбачає відповідальність також за «надання підтримки організації або проведенню» незаконних заходів, що дозволяє заарештовувати навіть за обмін інформацією та підготовку мітингу. Тому не відповідають дійсності слова представника казахстанської прокуратури Каната Сейтгапарова, який заявив, що стаття 400 «звужує відповідальність у порівнянні з раніше діючим кримінальним кодексом». Цей чиновник також зазначив, що Казахстан «надає можливість» усім міжнародним незалежним спостерігачам відвідувати в місцях ув'язнення активістів і правозахисників. Проте цього року до політв'язнів Розі Тулетаєвої і Арона Атабека не допустили, відповідно, Ізабель Сантош та представників PEN-клубу.
- *Швейцарія* розкритикувала **ст. 404 нового Кримінального кодексу РК** «Створення, керівництво та участь у діяльності незаконних громадських та інших об'єднань» за розмиті формулювання, що може послужити для довільного обмеження діяльності правозахисників. Кримінальне законодавство дискримінаційно визначає відповідальність певних груп: членів «громадських і релігійних об'єднань». Тому сумнівним є запевнення делегації Казахстану про те, що влада виходять з принципу «рівності всіх перед законом», незалежно від роду занять і професії.
- Делегати різних держав, у тому числі *Чехії, США, Великобританії та Іспанії*, звернулися до Казахстану із закликами **декриміналізувати наклеп**. Влада збільшила штрафи за наклеп в 6 разів, при цьому може застосовуватися покарання у вигляді позбавлення волі. Представники Казахстану заявили, що не вважають криміналізацію наклепу порушенням міжнародних зобов'язань, оскільки

---

⁹ <http://en.odfoundation.eu/a/3420,report-independent-and-opposition-media-in-kazakhstan-are-on-the-brink-of-annihilation>

¹⁰ http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31539059#sub_id=411

звинувачення в наклепі базуються на приватній заяві громадянина і не прив'язані до якоїсь професійної діяльності.

• **Про необхідність скасування смертної кари в Казахстані** заявили Франція, Німеччина, Італія, Чорногорія, Португалія, Словенія та Швеція. Незважаючи на діючий мораторій, в новому Кримінальному кодексі збільшилася кількість злочинів, які передбачають смертну кару. Заступник міністра юстиції Казахстану Ельвіра Азімова заявила, що *Казахстан «виконує всі зобов'язання щодо невиконання смертної кари»*.

Словенія, Бельгія, Норвегія і Великобританія рекомендували ще раз перевірити зміст статей Кримінального кодексу, які обмежують свободу зібрань, свободу слова і свободу віросповідання на відповідність міжнародним нормам. Представник Казахстану Альжан Нурбек відповів, що всі нововведення в кримінальне провадження «відповідають міжнародним стандартам і зобов'язанням Казахстану». На жаль, **залишилися безрезультатними численні звернення** Європейського парламенту, ОБСЄ, Human Rights Watch, Amnesty International, Reporters Without Borders до казахської влади із закликами переглянути реформу кримінального законодавства відповідно до вимог прав людини.

Секретар Комісії з прав людини при президентові Казахстану Тастемір Абішев висловив подяку за **«позитивну оцінку першого національного плану дій в галузі прав людини Казахстану»**, а заступник міністра юстиції Ельвіра Азімова заявила, що Казахстан **«послідовно і збалансовано»** реалізує рекомендації щодо вдосконалення захисту прав людини. Казахстан дозволяє собі суб'єктивну інтерпретацію та ігнорування рекомендацій міжнародної громадськості. Оцінки Казахстану з виконання своїх гарантій не відповідають оцінками інших держав ООН. Така ситуація може свідчити про наявність серйозних проблем у комунікації Казахстану з ЄС, ОБСЄ та ООН з питань забезпечення прав людини.

Прикметно, що такі держави як *КНДР, Мавританія, Марокко, Росія, Азербайджан, Білорусь* і деякі інші країни з авторитарними режимами відзначали виключно позитивні зміни в Казахстані та схвалювали казахстанські державні програми. Цього року нові рекомендації для Казахстану готуватимуть ПАР, Кувейт і Німеччина¹¹. При цьому Кувейт на засіданні УПО переважно позитивно оцінював дії Казахстану в сфері прав людини. Закликаємо Робочу групу ООН у своїх рекомендаціях належним чином оцінити невиконання Казахстаном попереднього УПО. Міжнародна громадськість повинна продемонструвати казахстанській владі чітку позицію щодо неприпустимості подальшого ігнорування зобов'язань у галузі прав людини.

Для отримання більш детальної інформації, будь ласка, звертайтеся:

Катерина Савченко - katerina.savchenko@odfoundation.eu

Ігор Савченко - igor.savchenko@odfoundation.eu

---

¹¹ http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/UPR/TROIKAS_UPR_20.doc